

ÇOCUKLARLA İLGİLİ VE ÇOCUKLARLA BİRLİKTE YAPILAN ARAŞTIRMALARDA GÖZETİLECEK ETİK KURALLAR ETHICAL RESEARCH INVOLVING CHILDREN

Centre for Childne
and Young People
research, education, advocacy

 Southern Cross
University

Childwatch
INTERNATIONAL
RESEARCH NETWORK

unicef
Office of Research

UNIVERSITY
OTAGO

Te Whare Wānanga o Ōtago
NEW ZEALAND

Bu yayın Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması kapsamında hazırlanmıştır.

115 ÖRNEK DURUMLAR

ERIC'in temel amaçlarından biri de, çocukların ve gençlerin yer aldıkları araştırmaları şekillendiren öykülerin, deneyimlerin, etik meselelerin ve duyarlılıkların öğrenilmesi ve paylaşılmasıdır. Burada yer alan örnek durumlar, araştırmacıların kendi sözleriyle yaptıkları katkılardır ve amaçlanan da karşılaşılabilecekleri daha zorlu ve tartışmalı etik konularda başka araştırmacılara yardımcı olmaktır. Çeşitli uluslararası bağlamdan ve farklı araştırma paradigmalarından derlenen bu örnek durumlar, etik düşüncüyü geliştirmede ve çocuklarla yapılan araştırmalarda etik uygulamaları iyileştirmede başvurulabilecek süreçlere ışık tutmak üzere kullanılmıştır. Araştırmacılardan beklenen, bu örnek durumları, kendi deneyimleri ve bağlamları çerçevesinde dikkate almalarıdır.

Örnek durum 14: Tanzanya'da küçük çocuklarla çalışırken gerçek dünyadaki etik sorunlara çözüm bulmak

---

Arka plan bağlamı:

Bu durum araştırması, yakınlarda gerçekleştirilen ve "Küçük Tanzanyalı çocukların bakım deneyimleri ne durumda?" sorusuna yanıt arayan bu araştırma, süreçte ortaya çıkan etik ikilemleri anlatmaktadır. Araştırma, farklı kabilelerin, yaşam tarzlarının ve coğrafi grupların kendilerine özgü ve birbirinden farklılaşan çocuk bakım pratiklerini ortaya koymuştur. Araştırma uluslararası bir HDK adına yapılmıştır. Deneyimli bir araştırmacı araştırmanın tasarımına, veri analizine ve rapor yazımına yardımcı olmuştur. Teknik destek ve saha çalışmaları, çocuk hakları alanında çalışanlarla birlikte, nitel araştırma deneyimi sınırlı, ancak Tanzanya'daki çocuk gelişimi ve çocukların karşılaştıkları sorunlar konusunda geniş bilgiye sahip bir oyun terapisti tarafından gerçekleştirilmiştir. Tarafların hepsinin önündeki görev, çocukların durumuyla ilgili olarak sahadaki pratik çalışmalarından çıkardıkları sonuçları bir yana koyarak verilerden ve çocukların anlattıklarından çıkanlara sadık kalmaktı. Aslında hepsinin küçük çocukların neler yapıp neler yapamayacakları konusunda birtakım ön varsayımları vardı.

Etik görev:

Etik görev, veri toplayanların ve teknik yönetimin desteklenmesine yönelik mekanizmanın etik araştırma yürütülürken sahada fiilen uygulanmasını sağlamaktı. Bu görevi, erişim tartışılırken yapılan tercihleri inceleyerek, beklentileri uyumlulaştırarak, çocuklara bakanların endişelerini gidererek, çocuklardan ve onlara bakanlardan bilgiye dayalı onay alarak yerine getirmeye çalıştım. Bu araştırma çalışmasının tasarımı sırasında, küçük çocuklarla araştırma yapmanın etik boyutları üzerinde önemli ölçüde düşünülmüştü. Bununla birlikte, çalışmanın tasarımında belirlenen standartlar saha çalışmasında her zaman uygulanmadı. O zaman, niyetle pratik arasındaki bu açığı nereden kaynaklanıyordu?

Yapılan tercihler:

- Çocuk korumaya yönelik resmi bir taahhütte bulunuldu mu?

Özgün araştırma tasarımında böyle öngörülmüş olmasına karşın veri toplayanlar çocuk korumaya yönelik formel bir taahhüdün altına imza atmadılar. Bunun yerine çocuk koruma konusu veri toplayacakların eğitimi sırasında ve çocukların bakıcılarıyla yapılan ilk toplantıda gayri resmi olarak konuşuldu. Birçok araştırmacı ve araştırma katılımcısı pratikte resmi taahhütte bulunmayı yapmaya değer bulmamaktadır; çünkü ortada araştırmacıların sorumlu tutulabilecekleri bir durum yoktur ve araştırma sürecinde etik olmayan bir durum ortaya çıkarsa katılımcılar da bunun hesabını soracak durumda değildir.

- Erişim konusunun görüşülmesi ve beklentilerin uyumlulaştırılması

Yoksul toplulukların içine giren araştırmacılar hakkında genellikle birtakım spekülasyonlar yapılır; bu kişilere hükümetin gönderdiği ajanlar olarak bakılabileceği gibi kendileri çeşitli hizmetler ve müdahaleler getirecek kişiler olarak da görülebilir. (Ebrahim, 2010; Morrow, 2009). Dolayısıyla, araştırmanın amacını ve kapsamının sınırlarını açıklamak için zaman ayırmak önemlidir; böyle yapılmalıdır ki toplulukların beklentileri gerçekçi olmayan biçimde yükselmeye çıkmasın. Güç dinamikleri konusu, dezavantajlı topluluklarla ve çocuklarla yapılan araştırmalara damgasını vuran bir husustur. Etik simetri

(Christensen & Prout, 2002), yeni hem sosyal hem ekonomik güce sahip profesyonellerin ve dışardan kişilerin araştırmada yer alan yoksul kişilerle etkileşimi, araştırma konusu çocuklar olduğunda ve yaşa bağlı güç dinamikleri devreye girdiğinde daha da derinleşir.

Yetişkin katılımcıların hepsi çalışmanın sonucu olarak çocuklara yararlı bir şeyler sağlanmasını istiyordu. Bu çalışmanın sonuçlarının elle tutulur şeyler olmaması nedeniyle, başka bir deyişle sonuçların araştırmayı yaptıran kuruluşun tanıtım-savunu çalışmalarına bilgi girdisi sağlayacağından, yetişkinlerin bu beklentilerinin karşılamanın kolay bir yolu yoktu ve konu bugün de herhangi bir çözüme bağlanmış değildir.

Araştırma tasarımı çocukların sosyal ve kültürel konumlanışını dikkate aldı ve güç dengesizliklerini azaltmanın yollarını aradı (Bergstrom, Jonsson & Shanahan, 2010). Bu, birincil veri toplayıcılar olarak, çocuklara yönelik erken dönem hizmetler veren topluluğun içinden gönüllülerle gerçekleştirildi. Bu kişiler, siyasal ve geleneksel liderler aracılığıyla, yöredeki ebeveynler ve topluluk gruplarıyla olan temaslarını kullanarak topluluklardaki çocuklara ve ebeveynlere ulaşmaya çalıştılar (Ebrahim, 2010).

Program görevlilerinin düşünceleri şu yöndeydi: Katılımcıların sağlanmasında güçlüklerden ziyade işbirliği söz konusuydu ve asıl güçlük de kendi başına katılımcılara erişim değil bunun gerektirdiği zamandı; çünkü katılımcıların seferber edilebilmesi topluluk liderlerinin kullanılması gerekmektedir.

- Onay alınması

Yetişkinlerin ve çocukların işin en başında vermiş olabilecekleri geçici onay şekli ile araştırma yol aldıkça her an yeniden görüşülebilecek sürekli onay arasında bir ayrım vardır (Simons & Usher, 2000).

Bunlardan ikincisi, veri toplayan kişilere belirli bir sorumluluk getirir: Araştırmacının, araştırmaya katılanlarla olumlu ilişkiler geliştirmesi, araştırmacının katılanlar üzerindeki etkilerine duyarlı olması ve bu kişilere araştırmadan çekilme ya da araştırma kapsamındaki belirli etkinliklere katılmama hakkını tanıması. Veri toplama işini yapacak olanlar, ilk baştaki grup toplantısında bakıcılara araştırma hakkında net ve kesin bilgiler vermişlerdi; ancak bu, yetişkinlerin sorularını sorabilecekleri tek toplantıydı. İlk baştaki tasarımda yer almasına karşın, görüşmelerde katılımcılara yaşadıkları deneyim konusunda düşünebilecekleri et zaman tanınmamıştı.

Kendinize sorular/düşünceler:

- Teknik uzmanlar ve veri toplayıcılar, etik ikilemlerin ciddiyetini tam kavrama ve düşünömsel olma açısından yeterli fırsatları bulamadılar. Araştırma tasarımında planlananla uygulamada gerçekleştirilen arasında bir aç vardı. Veri toplayıcılar, karşılaşılan etik ikilemler üzerinde gündelik olarak düşünölebilmesi için hazırlanan protokolü kullanmadılar. Yalnızca, lojistik gibi alanlarda ortaya çıkan pratik meseleleri ele almak üzere bir araya geldiler, ancak nitelikçe düşünömsellik içeren konuşmalara girmediler. Genel olarak sergiledikleri profil ya da katılımcılardan gelen ve sözlü olmayan işaretler üzerinde derinlemesine düşünmediler; katılımcılar arasındaki dışa vurulmamış direncin potansiyel kaynakları üzerinde durmadılar; kendileri ile katılımcılar arasındaki güç dinamiklerini nasıl yönetmekte olduklarını da ele almadılar.
- Düşünömsellik içeren bir pratiğin oluşturulmasındaki güçlük, kısmen, araştırmacının yapısal tasarımında yatar. Burada çok sayıda taraf vardır ve bunların her biri farklı beklentilere, becerilere ve kapasiteye sahiptir. En tepedeki araştırmayı yaptıran kuruluş, araştırmaya katılanlarla içine girilen etik süreçlerden çok en sonunda ortaya çıkacak olan araştırma ürünüyle ve veri toplama araçlarının tasarımıyla ilgilenir. Etik duyarlılık taşıyan bir araştırma yürütölürken, ağır gitme, dinleme ve derin düşünme,

bir araştırmacı olarak kendi durumu hakkında s¼rekli sorular sorma ihtiyaçı bir gerilim yaratır. HDK ve onun y¼neticileri ¼ocukların yararını her şeyin başına koymaya ilişkin birtakım değerlere sahip olduğunu a¼ıklarken, bu kuruluşta ¼alıřan pratisyenler ¼oęu kez ¼ocuklarla iř yapma denince en iyisini kendilerinin bildiklerini d¼ř¼nmeye eğilimlidirler. Bu konumdaki kişiler bir ¼ocukla etkileşim i¼indeyken ortaya koydukları durumu derinlemesine incelemeye belirli bir diren¼ g¼sterirler. ¼ocukları g¼zetken, onların haklarını savunan kişiler olarak şapkalarını bir kenara atıp kendilerinden disiplinli ve nitel bir araştırma bekleyen yeni şapkalarını giymeye ¼alıřırlar. B¼yle olunca, ¼n fikirleri bir kenara bırakmak, başkalarını ciddi bi¼imde dinlemek, ¼ocukların kendi ¼yk¼lerini anlatmaları i¼in onlara fırsatlar sağlamak, sonra bu ¼yk¼leri hen¼z olgunlaşmadan ve kısmi olarak yorumlamaktan ka¼ınmak, kısacası d¼ř¼n¼msel uygulamanın ¼z¼n¼ yakalamak gerekir.

- Sonu¼ta, etik araştırmacının karşılaşacağı g¼¼l¼kler, araştırmayı yaptıran kuruluşla etkileşime ge¼ildięi ve iyi araştırmanın aynı zamanda etik araştırma olması gerektiğine ilişkin ortak beklentilerle başlar. İşin en başında, herkes etik bir araştırma tasarlamasının zaman alacağını; taraflardan her birinin zihin ve becerilerini d¼ř¼n¼msel ve etik bir araştırma i¼in hazır hale getirilmesinin araştırmanın başarısı -ve nihai olarak da meşruiyeti-a¼ısından temel ¼nem taşıdığını ve bunun saha ¼alıřması, veri analizi ya da araştırma raporunun yazımı d¼hil t¼m aşamalarda g¼zetilmesi gerektiğini kavramalıdır. Araştırmaya katılan insan sayısı ve ¼eřitlilięi arttı¼a, ortak bir anlayışa ulaşılması, d¼ř¼n¼msellik taşıyan bir etik araştırma pratiğinin sahiplenilmesi i¼in ayrılan zaman da artacaktır.

Referanslar

Bergstr¼m, K., Jonsson, L., & Shanahan, H. (2010). Children as co-researchers voicing their preferences in foods and eating: methodological reflections. *International Journal of Consumer Studies*, 34, 183-189. doi: 10.1111/j.1470-6431.2009.00843.x

Christensen, P. & Prout, A. (2002). Working with ethical symmetry in social research with children. *Childhood*, 9 (4), 447 - 497. doi: 10.1177/0907568202009004007

Ebrahim, H. (2010). Situated ethics: Possibilities for young children as research participants in the South African context. *Early Child Development & Care*, 180, 289-298.

Morrow, V. (2009). *ethics of social research with children and families in Young Lives: Practical experiences*. Oxford: Young Lives Research Project.

Simons, H., & Usher, R. (2000). *Situated ethics in educational research*. New York, NY: RoutledgeFalmer.

Katkıda bulunan: Kate McAlpine; Kolaylaştırıcı. Ko¼. Araştırmacı. ¼ocuk Hakları Topluluğu Baş Stratejisti, Tanzanya.

¼rnek durum 15: S¼r¼p giden onayla ilgili g¼¼l¼k?

Arka plan bağlamı:

Engelli ¼ocukların yer aldıkları etnografik ya da saha temelli araştırmalar y¼r¼t¼rken, bilgiye dayalı onay nosyonu, araştırmacının, katılımcıların tamamı a¼ısından tam anlamıyla bilgilendirilmiş olmanın ne anlama geldiği üzerinde titizlikle d¼ř¼nm¼ř olmasını gerektirir. Bu ¼rnekteki okul temelli araştırmada aynı grup ¼ęrenciyle (11-12 yaş grubu) ders yılı boyunca ciddi zaman ge¼iren

ISBN: 978-88-6522-023-8

Uluslararası Çocuk Merkezi
Bilkent Üniversitesi, Merkez Kampüs,
Kütüphane Binası, 06800 Bilkent / Ankara
Tel: +90 312 290 23 66
Faks: +90 312 266 46 78
e-mail:icc@icc.org.tr

www.icc.org.tr

Bu yayın Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Avrupa Birliği, yayının içeriği ile ilgili olarak herhangi bir sorumluluk veya yükümlülük kabul etmez.

